

→ porțelanuri și sticlărie, era familia Weiss. Și aceștia au plecat în Israel. Într-o curte vecină locuia familia Nagy. Capul familiei era cizmar. Au plecat în Israel încă înainte de al doilea război mondial. Urmează magazinul de pălării de damă Lustig, al bunicii mele. În același magazin era o florărie. În următoarea casă locuia doctorul Weiss cu două surori nemăritate, domnișoare bătrâne. Tot orașul le considera cam excentrice, deoarece toată ziua stăteau la geam și se uitau pe stradă, salutând pe toată lumea. Apoi, era un magazin de coloniale, al familiei Banden, care avea doi băieți, plecați amândoi în Israel după război. Doamna Banden pleca în fiecare an la Herkulesbad. Pe vremea copilăriei mele credeam că Herkulesbad trebuie să fie cel puțin în Austria. Pe urmă m-am lămurit, era vorba de Băile Herculane.

Mai locuiau și în alte zone din Petroșani evrei, dintre care unii au ajuns destul de cunoscuți. Astfel, Schwartz a devenit vicepreședinte la Ministerul Muncii. Doctorul Hermann a avut doi băieți, dintre care unul a devenit medic la Cluj, iar celălalt inginer chimist la întreprinderea Dermata, tot din Cluj. Familia Fischer avea un magazin de coloniale în colonia minieră. Familia Vertes avea o fabrică de sobe de teracotă. Băiatul cel mare al acestei familii a fost ilegalist și a fost arestat în Ungaria. După ce a fost eliberat, a urmat în țară Facultatea de medicină și Facultatea de Matematică. A murit de ulcer. A avut doi frați, care au plecat amândoi în Israel.

Există un băiat, Horvath Tiberiu, care a ajuns după război, vicepreședintele Băncii de Investiții.

Nu departe de gară locuia familia Grossman, care avea un depozit de materiale de construcție. El era principalul furnizor de materiale pentru minele de cărbuni, atât lemnărie, cât și alte materiale necesare în minerit. Băiatul lor a studiat în Franța, a luptat în *maquis*, s-a întors în țară, și-a schimbat numele în Gaston Marin (Notă: Veteran în Mișcarea de Rezistență franceză, între 1949-1962 a detinut funcții de înaltă răspundere în Ministerul Energiei, C.S.P. și Comitetul de Stat pentru Energie Nucleară. În prezent, trăiește în Israel). Familia Grossman a plecat în timpul războiului la Cluj cu o fiică, au fost luați la Auschwitz, unde au fost exterminați, astfel încât atunci când Gaston Marin s-a întors de la studii, nu a mai găsit pe nimeni din familie.

Sărbătorile unei familii încheiate

La fiecare sărbătoare eram la sinagogă, nelipsiți. Acolo se stătea 12 ore când era Yom Kipur, seara era masa pusă, până a doua zi seara nu se mânca. De fiecare sărbătoare, părinții și frații erau chemați la noi la masă, la masa (înainte) de Yom Kipur, la masa de Hanuca, la toate sărbătorile erau la noi, pentru că la noi se făcea pâine. Pe stradă era un cuptor unde oamenii erau repartizați în fiecare zi, noi eram repartizați vineri. Mama aducea și rufe de la bunici, care se spălau la noi, eram o familie încheiată. În fiecare duminică dimineața, eu mă retrăgeam cu tata în sufragerie, unde ne rugam - rugăciunea de dimineață în fiecare duminică, pentru că sâmbăta se lucra, dar duminica asta era programul. Tata m-a învățat cum să pun talitul, tefilimul.

În Petroșani exista o sinagogă și o casă de rugăciuni. Această sinagogă mai există și astăzi. Rabinul acestei sinagogi era rabinul Müller, cunoscut ca un om foarte învățat, al cărui băiat, Müller Pinki (Pinkhas), a devenit tot rabin, înscriindu-se după 1944 să emigreze în Israel. (Notă: A fost arestat sub acuzația că ațâța populația evreiască din județul Hunedoara să emigreze, stând câțiva ani la închisoare din acest motiv. A fost eliberat și a emigrat în Israel, unde a devenit șef rabin al Israelului de nord.)

De sărbători era parada modei. Toate cucoanele veneau cu pălării noi făcute de bunica mea, care era modistă; vă imaginați acolo era parada eleganței. Comunitatea evreiască respecta cu strictețe sărbătorile tradiționale: Yom Kippur, Pesah, Roș Hașana, Hanuca. În familie era o armonie desăvârșită. N-am auzit o voce ridicată. Nu exista o sărbătoare nesărbătorită, erau chemați bunicii, erau chemați unchii mei, era toată familia adunată la noi. Paștele era Paște, opt zile se mânca pască. Tata era un om care păstra toate tradițiile. Era o comunitate care, în zilele de sărbătoare, umplea două sinagogi. Din toată această comunitate, astăzi au rămas mai puțin de zece familii, nemaiputându-se aduna nici măcar un minian.

În colonia din Maleia locuia un grup de evrei care păstrau tradițiile evreilor galițieni: erau îmbrăcați în caftane, cu pălării cu boruri de blană și purtau barbă. Acolo era construită și o sinagogă. Sinagoga era la primul etaj iar la parter erau două săli pentru studiul Talmud-Torei. Locuitorii din acest cartier aveau ocupații legate de tradițiile evreiești: unul era învățător de Talmud Tora, unul era haham, etc. Tot în

Maleia locuia o familie de croitori, Ovici, a căror fată este și acum în Petroșani.

Era o atmosferă liniștită, nu erau manifestări de antisemitism, astea au apărut după venirea comuniștilor, după al doilea război mondial, cred că erau peste 100 de familii de evrei în oraș. Erau o comunitate mare, din moment ce toată strada principală era plină numai cu magazine și numai cu evrei. Există la Petroșani un casinou muncitoresc, care avea un cinematograful foarte bun.... Aici se organizau baluri. Pe atunci se dansa mazurka și tata, unul din evreii din Petroșani, conducea dansul. Parcă îl aud și acum pe tata: *Monsieurs, changez les dames!* Asta era prin 1937. Toți erau prieteni. Era vreo problemă că anul era evreu?

Patru ani la săpat șanțuri și cărat pietre

Un an de zile, adică după ce m-au dat afară din liceul de la Sibiu (în 1940 din cauza legilor anti evreiești din România), am făcut la liceul israelit clasa a opta. Am fost coleg de clasă cu Prim Rabinul dr. Ernest Neumann.

În 6 august 1941, a început să bată toba în diferite colțuri ale orașului Petroșani - așa se transmiteau pe vremea aceea diferite circulare și ordine ale Primăriei. Tobașarul anunța că toți evreii se vor prezenta a doua zi dimineață la Cercul Militar din Deva, de unde vor fi repartizați la diferite detașamente de muncă. În 1941, toți bărbații evrei din Petroșani între 16 și 50 de ani au fost duși la detașamente de muncă, la început pe linia ferată Deva-Brad, continuând cu canalul Matca - Păuliș și apoi în Moldova la săparea de șanțuri pentru instalarea de cabluri între cazemate. În aceeași perioadă, femeile evreice din Petroșani au fost de asemenea evacuate un timp într-un castel din localitatea Păclișa, de lângă Hațeg, și apoi la Deva, unde au rămas până la sfârșitul războiului.

Și iată că împreună am pornit-o pe jos la drum. La vreo 20 km de Deva, pe jos, încolonați toți evreii din Valea Jiului, adică din Lupeni, Vulcan, Aninoasa, Petroșani, Petrila, Lonea, am fost duși până într-o comună, Crăciunești, iar o parte din noi în comuna Fizești, unde am fost cazați, adică tatăl meu și cu mine, împreună cu alți 18, într-un grajd în care creșteau găini. Era un miros îngrozitor. S-au așternut niște saltele de jur împrejur pe lângă pereți și până în noiembrie am locuit aici. Mergeam zilnic pe șantier. Se construia linia ferată Deva, -Brad. Se adunau stânci, pietre, se împingeau vagonete, se curățau drumul pentru viitoarea cale ferată. Toată perioada, bărbații din Deva, am fost repartizați la mina din Baia de Aramă, un deal de lângă Deva, de unde căram bolovani, câte doi bolovani legați și puși pe umăr, vreo 6 km pe jos. Apoi repetam operațiunea, pentru că în Deva se pietruia o stradă și desigur că pietrele cărate nu au fost cărate nici cu camioane, nici cu tractoare, ci de noi.

La un moment dat, pentru ca să ne mai ușurăm treaba, am ascuns lopețile și târnăcoapele undeva în pământ de unde să le scoatem dimineața să lucrăm. Într-o zi vine colonelul în inspecție și vede că suntem fără lopeți. Am fost culcați toți la pământ, eram cam 50-60 de oameni, și fiecare i s-au tras câte 25 de curele pe spate, desigur cu fundul gol, culcați în noroi.

Într-o zi ne-au urcat într-un tren și, păziți de armată, ne-au dus în Moldova, unde am lucrat până la sfârșitul războiului. Am fost repartizați în satele Vătinești, Ciușlea și Doaga. Nenorociții care locuiau în aceste sate mâncau numai ceapă cu mămăligă. Aici săpam.

De ce mi-am schimbat numele

...Am terminat Facultatea de Fizică și Chimie, la Universitatea din București. Mi-am schimbat numele din Rosenfeld în 1947. Motive au fost două. Mi-au sugerat la Județana de Partid să îmi schimb numele, că e mai bine, că au niște gânduri cu mine, că e o perioadă în care încă ar fi bine... Fiind student, am avut un profesor de fizică, academicianul T. H. Ionescu, care a intrat într-o zi la cursuri. Era vorba despre pendul. Întâi s-a uitat de jur împrejur: „Nu e nimeni aici cu *davai ceas?*” și a continuat cursurile. Eram 700 de inși, veniți din lagăre, din detașamente, oameni care nu au putut studia, și desigur toți foarte revoluționari pe atunci. Ni s-a cerut câte o declarație despre afirmațiile lui. Vă imaginați dumneavoastră, că, vai de mine, ce atitudine antisovietică! Toate aceste declarații au ajuns în mâna aceluia profesor. Nici un student nu a mai trecut examenul lui și am dat examenul de fizică de șapte ori. În momentul în care mi-am schimbat numele, m-am mai dus o dată la examen și în momentul acela am trecut, pentru că mi-a pierdut urma.

Continuarea povestirii o găsiți pe www.centropa.org.

Reporter: istoric ANCA CIUCIU
Foto: Centropa

In memoriam

O viață dedicată facerii de bine

DRAGA BENEDEK Z.L.

Se spune că numai *țadikim*-ii pleacă din lumea aceasta în Lumea-De-Dincolo în clipe de mare intensitate istorică, filosofică, ale calendarului iudaic. Cred că oricine a cunoscut-o pe *Draga - Braha Bat Iosif Benedek z.l.* nu poate decât să recunoască faptul că draga noastră *Draga*, cum îi spuneam toți cei care am prețuit-o și îndrăgit-o, face parte din această familie spirituală. S-a stins mult prea devreme, după ani de suferință îndurată cu demnitate și discreție, chiar în prima seară de Pesah. E vorba doar de dispariția fizică, pentru că bunătatea, căldura, puterea ei de a aduce liniște în suflete zbuciumate, iradiindu-i din privire, gesturi, glas, rămân să însoțească din Cer pe toți cei aflați în suferință, căutând o cale de ieșire din impas. Multime de oameni a venit s-o conducă pe ultimul drum, la Cimitirul Sefard din București, lideri ai F.C.E.R. și C.E.B., colegi și prieteni din D.A.S.M., unde și-a înzidit ani buni de viață, colegi și prieteni din Departamentul de Administrare a Patrimoniului F.C.E.R., fost Departamentul Bunuri și Serviciul Tehnic, conduse, de asemenea, multă vreme, de soțul ei, actualul consilier al Federației în probleme de Patrimoniu, prof. dr. arh. Tiberiu Benedek. Au venit să fie aproape de familia îndurerată, știind că nicidecum nu e nevoie mai mult de solidaritate umană decât în asemenea momente. Cum pot fi rezumați peste 25 de ani consacrați asistenței sociale și

medicale a Federației, de care amintea directorul D.A.S.M., ing. Nilu Aronovici? În puține, sobre cuvinte, domnia-sa a vorbit despre cele făptuite de *Draga Benedek z.l.* ca profesoară de gimnastică, directoare a unui cămin de vârstnici și, după desființarea căminului, ca asistentă socială, cu înzestrările umane și profesionalismul pe care o astfel de misiune le implică. Iubirea de semeni îi era dublată de o mare iubire de familie și, la catafalcul ei, a rămas să vibreze regretul că, în momentul retragerii din activitate, nu a primit, în viață, omagierea pe care o merita. „Dacă ai o problemă, du-te la doamna Benedek; ea știe să găsească soluția potrivită pentru fiecare”. A fost fraza, auzită de la cunoscuți încă de pe vremea când nu lucra în Federație, citată de vicepreședintele F.C.E.R., ing. Paul Schwartz, relevantă pentru receptivitatea și pragmatismul ei în fața unor situații dificile de viață. Reverența de gând a fost făcută și în numele președintelui F.C.E.R., dr. Aurel Vainer. În numele Marelui Rabin Menachem Hacoen și al său personal, Rabinul Șlomo Sorin Rosen a adresat un cuvânt de îmbărbătare încercatei familii. La graniță, cuvintele sunt neputincioase. Doar cuvintele sacre ale Psalmistului (serviciul divin a fost oficiat de prim cantorul Iosif Adler și de Adolf Fătu) și multe, tare multe flori au vorbit pentru noi.

IULIA DELEANU

La moartea unor prieteni ai evreilor români

Cu discreție și bunătate, Eva Elisheva și Adalbert Huber au vegheat asupra unei vieți mulțumitoare în numeroase comunități evreiești din România. Au fost parte la bucurie și la tristețe, au adus medicamente, alimente, haine, jucării și - mai presus de orice altceva - o rază de lumină, în mijlocul acestor obști.

Vestea dispariției lor, viețile lor curmate într-un stupid și tragic accident, a așternut tăcerea și durerea în mijlocul celor care i-au iubit ca pe frați și prieteni deopotrivă. Tăcere și lacrimi au rămas în urma lor dar faptele lor de omenie continuă să fie o călăuză pentru cei ce i-au cunoscut. O delegație importantă din

rândul comunităților evreiești din România a fost la Viena pentru a aduce un omagiu la morimintele lor. F.C.E.R. și JOINT au exprimat, prin reprezentanții lor, mâhnirea la plecarea acestor oameni cu totul speciali - exemple de altruism, bunătate, căldură umană.

Vom reveni cu un material amplu, semnat de Ionel Schlesinger, președintele Comunității Evreiești din Arad, despre acest cuplu care a adus raza speranței pentru o lume mai bună - în care deosebirile de rasă sau etnie aduc doar iubire între oameni, în care „*zedaka ve hesed*” (caritatea și bunătatea iubitoare) sunt o realitate cotidiană. (L.F.)

Lucien Steinberg z.l.

(19 aprilie 1926 - 3 martie 2008)

În ziua de 3 martie 2008, s-a stins din viață scriitorul evreu-francez de origine română, Lucien Steinberg. Născut în București, la 19 aprilie 1926, era fiul lui Henry Steinberg - numit și „Domnul Hasefer” (deoarece era proprietarul librăriei cu același nume, renumită în Bucureștiul antebelic) - și al Mariei Steinberg, născută Beck, fiica lui Meier Beck, unul dintre primii Șef Rabini ai obștii evreiești din România.

După terminarea cursului primar, Lucien Steinberg se înscrie la Liceul „Matei Basarab”, pe care este obligat să-l părăsească în favoarea Liceului „Cultura B”, ca urmare a aplicării legilor rasiale, la care a fost supusă populația evreiască între anii 1938-1945. În 1943, Lucien Steinberg emigrează în Palestina împreună cu mama și sora sa, la puțină vreme după moartea tatălui. Aici își continuă studiile liceale și va participa împreună cu majoritatea tinerilor de vârstă lui la formarea și consolidarea noului Israel. În acea perioadă ia contact direct, pentru prima dată cu victimele lagărelor de exterminare fasciste, care rătăceau prin lume în căutarea unui nou cămin și a căror soartă va deveni una din principalele preocupări ale vieții sale. În vederea completării studiilor universitare, Lucien Steinberg pleacă la Paris, unde dorea să urmeze cursurile unei facultăți de Științe Politice, pentru care își manifesta un interes special.

Istoric evreu de expresie franceză, Lucien Steinberg și-a consacrat cea mai mare parte a vieții, cercetării documentelor și depozitiilor victimelor lagărelor de exterminare, cât și ale călăilor care au acționat acolo, participând în calitate de ziarist la o serie de ședințe ale Procesului de la Nürnberg.

Expert de renume internațional, Lucien Steinberg a publicat numeroase studii și articole în reviste de specialitate, (printre care:

„Le Monde Juif”, publicații ale Armatei Israeliene, ale Institutului de Istorie a Rezistenței din Tel Aviv), precum și diverse monografii, tipărite de cunoscute edituri din Franța, Germania etc. În 1966, face parte din grupul de organizare a expoziției „*Les juifs dans la lutte contre l'hittlerisme*”. Ca o consacrare a activității sale, va fi ales președinte al Uniunii Evreilor din Rezistență și Ajutor Reciproc, cât și membru al Consiliului de administrație al Frontului de Ajutor Popular din Franța, funcții pe care le-a deținut până la moartea sa.

Deși integrat societății și culturii franceze, Lucien Steinberg nu și-a uitat țara în care s-a născut și locurile în care și-a petrecut primii ani din viață, astfel că, după 1966-1967 și mult mai des, după Revoluția din decembrie 1989, va vizita România, fiind în același timp și un frecvent participant al manifestărilor organizate de Ambasada României din Paris. Pentru ultima dată el va vizita România - în calitate de invitat special al Universității „Babeș-Bolyai”, din Cluj, Catedra de Iudaism - cu ocazia unui simpozion organizat sub conducerea marelui om de cultură Moshe Carmilly, având ca tematică tot probleme referitoare la perioada Holocaustului în Ardeal, unde a prezentat un referat. Spera ca în acest an, dacă sănătatea îi va permite, să viziteze din nou România, împreună cu nepoata sa, care își manifestase un interes special de a face cunoștință cu locurile și oamenii țării în care s-a născut bunicul ei și despre care acesta îi vorbise foarte des. Din păcate, însă, Lucien Steinberg nu a mai putut să-și satisfacă această dorință, deoarece la începutul lunii martie a decedat, plâns de întreaga sa familie și de toți cei care l-au cunoscut și apreciat în mod deosebit pentru discreția, modestia și bunătatea sa.

AMELITTA VOGEL